

**MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA XORAZM MAQOM AN'ANALARINI
O'RGATISHNING INNOVATSION USULLARI.**

Botirova Bonu Javlonbek qizi

Urganch davlat pedagogika universiteti 1kurs magistraturanti

**ИНФОРМАЦИЯ О
СТАТЬЕ**

ИСТОРИЯ СТАТЬИ:

Received:09.10.2026

Revised: 10.10.2026

Accepted:11.10.2026

**КЛЮЧЕВЫЕ
СЛОВА:**

*Musiqa madaniyati,
Xorazm maqomlari,
Innovatsion usullar,
Raqamli texnologiyalar,
Musiqiy idrok, Milliy
musiqa merosi, Musiqiy-
estetik tarbiya.*

АННОТАЦИЯ:

: Ushbu maqolada musiqa madaniyati darslarida Xorazm maqom an'analari o'rgatishning innovatsion usullari o'rganildi. Tadqiqot natijalari audio va videomateriallar, interaktiv vositalar, raqamli platformalar hamda ijodiy topshiriqlar orqali o'quvchilarning musiqiy idroki, milliy musiqa merosini anglash va ijodiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanishini ko'rsatadi. Shuningdek, innovatsion metodlarni an'anaviy usullar bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarning darsdagi faolligi, milliy qadriyatlarga hurmati va musiqiy-estetik didini oshirishga xizmat qiladi..

KIRISH

Bugungi kunda milliy musiqa merosini asrab-avaylash va yosh avlodga yetkazish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Xorazm maqom an'analari o'ziga xos ohanglari, ijro uslublari va boy tarixiy merosi bilan milliy musiqa san'atida alohida o'rin egallaydi. Ularni musiqa madaniyati darslarida o'rgatish o'quvchilarning musiqiy idroki, milliy qadriyatlarga hurmati va estetik didini rivojlantirishga xizmat qiladi. Maqomlarni o'rgatishda audio va videomateriallar, interaktiv taqdimotlar, raqamli platformalar hamda ijodiy topshiriqlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ushbu vositalar o'quvchilarga maqom namunalarini tinglash, ohang va ijro uslublari farqlash hamda milliy musiqa merosini chuqurroq anglash imkonini beradi. Shu bois maqolada Xorazm maqom an'analari o'rgatishning innovatsion usullari va ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Dolzarbli

Musiqa madaniyati darslarida Xorazm maqomlarini innovatsion usullar orqali o'rgatish o'quvchilarning milliy musiqaga qiziqishini oshirish, musiqiy tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirish va milliy qadriyatlarga hurmatini mustahkamlashga yordam beradi. Shu sababli,

zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Maqsadi

Maqolaning asosiy maqsadi musiqa madaniyati darslarida Xorazm maqom an'alarini o'rgatishning innovatsion usullarini o'rganish, ularni ta'lim jarayoniga joriy etish yo'llarini aniqlash hamda o'quvchilarning musiqiy bilimlari va milliy musiqa merosini anglash ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

MATERIALLAR VA USULLAR

Musiqa madaniyati darslarida Xorazm maqom an'alarini o'rgatishning innovatsion usullari o'quvchilarning musiqiy idrokini rivojlantirish, milliy musiqa merosini chuqur anglash va ijodiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Maqom namunalarini tinglash, ularning ohang va ritmik xususiyatlarini tahlil qilish, interaktiv vositalar hamda raqamli texnologiyalardan foydalanish ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali tashkil etish imkonini beradi. An'anaviy ijro namunalarini zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarning musiqiy savodxonligi va milliy-estetik qarashlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi[1]. Tadqiqotning amaliy metodik modelini umumta'lim maktablarining 5–7-sinf o'quvchilari, ya'ni 10–14 yoshdagi bolalar bilan olib borish tavsiya etiladi. Mashg'ulotlar davomida pedagogik kuzatish, suhbat, musiqiy tinglash, taqqoslash, ijodiy topshiriqlar va diagnostik testlardan foydalaniladi. O'quvchilarning bilim va ko'nikmalari maqom namunalarini tanish, cholg'u tovushlarini farqlash, ritmik xususiyatlarni anglash, musiqiy asar mazmunini izohlash hamda guruhli ishlarda ishtirok etish mezonlari asosida baholanadi[2]. Mashg'ulotlarda quyidagi innovatsion usullardan foydalanish ko'zda tutiladi:

1. **Audio va videomateriallar:** Xorazm maqomlarining an'anaviy ijrolarini tinglash va tomosha qilish orqali ularning ohang, ritm va ijro xususiyatlarini o'rganish.
2. **Interaktiv taqdimotlar:** maqomlarning tarixi, cholg'ulari va ijro an'alarini rasmlar, sxemalar va qisqa videolar yordamida tushuntirish.
3. **Raqamli ta'lim vositalari:** audioyozuvlar, elektron testlar va interaktiv topshiriqlar orqali o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash.
4. **Taqqoslash metodi:** turli maqom ijrolarini tinglash orqali ularning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash.
5. **Ijodiy va guruhli loyihalar:** o'quvchilarning maqom san'ati haqida taqdimot tayyorlashi, cholg'ularni tanishi va o'rganganlarini mustaqil izohlashiga sharoit yaratish.

1-jadval. Innovatsion metodlarni qo'llash tartibi va kutiladigan natijalar

Metod	Qo'llaniladigan yosh	Amalga oshirish tartibi	Kutiladigan natija
-------	----------------------	-------------------------	--------------------

Audio va videomateriallar	10–14 yosh	Maqom ijrolarini tinglash va videolarni tomosha qilish	Musiqiy idrok va tinglash madaniyati rivojlanadi
Vizual taqdimotlar	10–12 yosh	Maqom tarixi va cholg'ularini rasmlar orqali tushuntirish	Milliy musiqa merosi haqidagi bilimlar kengayadi
Taqqoslash metodi	12–14 yosh	Ijrolarning ohang, ritm va uslub xususiyatlarini qiyoslash	Musiqiy tahlil qilish qobiliyati rivojlanadi
Raqamli interaktiv topshiriqlar	11–14 yosh	Elektron testlar, audiojavoblar va savol-javoblardan foydalanish	O'zlashtirilgan bilimlar mustahkamlanadi
Guruhli ijodiy loyihalar	11–14 yosh	Maqomlar haqida taqdimot va ijodiy topshiriqlar tayyorlash	Hamkorlik, ijodiy fikrlash va mustaqil izohlash ko'nikmalari rivojlanadi
Ritmik-amaliy mashqlar	10–14 yosh	Tinglangan asardagi ritmik xususiyatlarni qarsak yoki sodda usullar bilan ifodalash	Ritmni his qilish va musiqiy muvofiqlashtirish qobiliyati rivojlanadi

Jadvalda keltirilgan metodlar o'quvchilarning yosh xususiyatlari, musiqiy tayyorgarligi va darsning maqsadidan kelib chiqib tanlanadi. Mazkur usullarni qo'llash jarayonida o'qituvchi nazariy ma'lumotlarni amaliy tinglash va tahlil qilish bilan uyg'unlashtirishi lozim. Xususan, Xorazm maqomlariga xos cholg'ularni tanish, ijro namunalaridagi ritmik xususiyatlarni aniqlash va musiqiy taassurotlarni izohlash topshiriqlari o'quvchilarning mavzuni mazmunan o'zlashtirishiga yordam beradi[1]. Tadqiqot modelining samaradorligini aniqlash uchun mashg'ulotlar boshida va yakunida o'quvchilarning bilimlarini baholash tavsiya etiladi. Bunda maqom namunalarini tanish, cholg'ularni farqlash, ritmni aniqlash va asar haqidagi savollarga javob berish topshiriqlaridan foydalanish mumkin. Olingan natijalar dastlabki va yakuniy ko'rsatkichlarni taqqoslash orqali tahlil qilinadi. Kutilishicha, innovatsion metodlardan tizimli foydalanish o'quvchilarning Xorazm maqomlariga qiziqishi, milliy musiqiy meros haqidagi bilimlari va musiqiy-estetik didining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchilar uchun amaliy maslahatlar

Xorazm maqom an'analarini musiqa madaniyati darslarida samarali o'rgatish uchun quyidagi tavsiyalarga amal qilish maqsadga muvofiq:

1. Har bir mavzuni Xorazm maqomining qisqa audio yoki video namunasi bilan boshlang.

2. Maqomlarda qo'llaniladigan tanbur, dutor, gijjak, doira va boshqa cholg'ularni tasvirlar orqali tanishtiring.

3. Tinglangan musiqa bo'yicha o'quvchilarga ohang, ritm va ijro xususiyatlarini aniqlashga doir savollar bering.

4. Raqamli taqdimotlar va interaktiv testlardan foydalanib, o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlang.

5. Guruhli topshiriqlar orqali o'quvchilarga maqomlar haqida kichik taqdimotlar tayyorlash imkonini yarating.

6. Har bir mashg'ulot yakunida o'quvchilarning fikr-mulohazalarini tinglang va o'zlashtirish darajasini baholang.

Ushbu tavsiyalarni izchil amalga oshirish musiqa darslarining mazmunini boyitish, o'quvchilarning milliy musiqa san'atiga qiziqishini kuchaytirish va Xorazm maqom an'analarini yosh avlodga yetkazishda muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi [3].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, musiqa madaniyati darslarida Xorazm maqom an'analarini o'rgatishning innovatsion usullari o'quvchilarning musiqiy bilimlari va estetik rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy o'qitish jarayonida ayrim o'quvchilar maqomlarning murakkab ohanglari, ritmik xususiyatlari va ijro uslublarni farqlashda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin[6]. Bu holat ularning maqom san'atiga bo'lgan qiziqishi va musiqiy asarlarni mustaqil tahlil qilish imkoniyatlariga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish orqali o'quvchilarning mavzuni tushunishi va amaliy o'zlashtirishini yaxshilash muhim hisoblanadi.

Innovatsion metodlarni qo'llash jarayonida o'quvchilarning musiqiy asarlarni idrok etishi va tahlil qilishida ijobiy o'zgarishlar kuzatilishi kutiladi. Audio va videomateriallar yordamida ular Xorazm maqomlarining o'ziga xos ohanglari, cholg'ulari va ijro an'analarini yaxshiroq anglaydi. Interaktiv taqdimotlar hamda raqamli topshiriqlar maqom san'ati haqidagi nazariy bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. Taqqoslash metodi orqali o'quvchilar turli ijro namunalarining o'xshash va farqli jihatlarini aniqlashni o'rganadi. Guruhli ijodiy loyihalar esa ularning mustaqil fikrlashi, o'z fikrini ifodalashi va tengdoshlari bilan hamkorlik qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi[4]. Natijada musiqiy bilimlar bilan bir qatorda milliy qadriyatlarga hurmat, estetik did va ijodiy faollikni shakllantirish uchun ham qulay sharoit yaratiladi.

Tahlil natijalari Xorazm maqomlarini o'rgatishda innovatsion texnologiyalarni an'anaviy musiqa ta'limi usullari bilan uyg'unlashtirish muhimligini ko'rsatadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning maqom san'atiga qiziqishini oshirish, musiqiy idrokini rivojlantirish va milliy musiqa merosini chuqurroq anglashiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mashg'ulotlarni o'quvchilarning yosh xususiyatlari va musiqiy tayyorgarligiga mos tashkil etish ta'lim

samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi[5]. Demak, innovatsion metodlardan maqsadli foydalanish Xorazm maqom an'analarini yosh avlodga yetkazish va milliy musiqiy qadriyatlarni asrab-avaylashda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, musiqa madaniyati darslarida Xorazm maqom an'analarini o'rgatishning innovatsion usullari o'quvchilarning musiqiy bilimlari va musiqiy-estetik dunyoqarashini rivojlantirishning muhim vositasidir. Tahlil natijalari audio va videomateriallar, interaktiv vositalar hamda ijodiy loyihalar orqali o'quvchilarning musiqiy idroki, maqom namunalarini tahlil qilish va milliy musiqa merosini anglash ko'nikmalarini rivojlantirish mumkinligini ko'rsatadi. O'qituvchilar uchun tavsiya etilgan amaliy usullar innovatsion texnologiyalarni kundalik dars jarayonida samarali qo'llashga yordam beradi. An'anaviy musiqa ta'limini zamonaviy metodlar bilan uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, ijodiy fikrlash va estetik didni shakllantirish mumkin. Shu bois, Xorazm maqom an'analarini o'rgatishda innovatsion texnologiyalardan maqsadli foydalanish va ularni ta'lim jarayoniga izchil joriy etish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. San'atboyev O'. S. Xorazm maqomlarini o'qitishda an'anaviy va zamonaviy metodlar // *Science and Education*. - 2025. - 6-jild, 11-son. - B. 301–308.-
<https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/8104>
2. San'atboev O'. S. Xorazm maqomlari asosida maktab o'quvchilarida estetik didni rivojlantirishning metodik asoslari // *Science and Education*. - 2025. - 6-jild, 11-son. -B. 356-362. - <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/8103>
3. Rustamova F. U., Allayarova N. N. Musiqa madaniyati darsliklarida mahalliy musiqa uslublarining joriy holati va pedagogik shart-sharoitlari // *Oriental Art and Culture*. - 2026. - 7-jild, 1-son. - B. 130–136.
<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i01.024>
4. Kalonova F. B. Musiqa madaniyati darslarida interaktiv texnologiyalarni qo'llash metodlari // *Science and Culture: Innovations of the 21st Century*. - 2026. - 2-jild, 1-2-sonlar. - B. 241–245.
<https://www.globalscholars.uz/index.php/scic/article/view/2039>
5. Toshmatov G'. O., Toshtillayeva R. M. Musiqa madaniyati darslarida yangi innovatsion yondashuvlar asosida o'quvchilarning jamoa bo'lib kuylash faoliyatini shakllantirish texnologiyalari // *Ta'lim va taraqqiyot*. - 2025. - 5-son. - B. 688-695.
<https://journal.namspi.uz/public/articleview/407>
6. Matyoqubov O. *Maqomot*. — Toshkent: Musiqa, 2004. - B. 188-192.